

Превенция на престъпността

ДЕФИНИЦИЯ, СЪЩНОСТ, ПРИЧИНИ И ОСНОВНИ ВИДОВЕ ТЕРОРИЗЪМ

ДОКТОРАНТ ДЕНИС БОРИСОВ

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ПРАВНО – ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ
И ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ“
E-MAIL: DENISBORISOVV@ABV.BG



Резюме: Статията разглежда причините за появата на тероризма, каква е неговата същност, в нея се дефинират и различните видове тероризъм, както и методи за противодействие.

Ключови думи: тероризъм, дефиниция и основни причини за тероризма, основни видове тероризъм, Закон за противодействие на тероризма

DEFINITION, ESSENCE, CAUSES AND MAIN TYPES OF TERRORISM

PHD STUDENT DENIS EVGENIEV BORISOV

SOUTHWESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI"
FACULTY OF LAW AND HISTORY
DEPARTMENT OF NATIONAL SECURITY AND PUBLIC ADMINISTRATION
SUBJECT: ORGANIZATION AND MANAGEMENT OUTSIDE THE SPHERE OF MATERIAL PRODUCTION /MANAGEMENT OF THE PUBLIC SPHERE/

Abstract: The article examines the causes of the emergence of terrorism, its essence, and defines the different types of terrorism, as well as methods of counteraction.

Keywords: terrorism, definition and main causes of terrorism, main types of terrorism, Counter-Terrorism Act

УВОД

Терминът тероризъм има латински корен, той идва от латинското terror - страх, ужас. Историата ни е научила, че един от най-успешните методи за упражняване на власт е упражняването на терор. Този похват на всяване на страх у човека е свързан с историческото развитие на първите организирани общества. Терорът като инструмент за упражняване на власт и контрол е използван в първата зародила се в света империя – държавата Саргон в Месопотамия. Векове по-късно Асирийската империя прибягва до суровите наказания и изтезания с цел да внушава пред своите поданици чувство на страх и преклонение пред държавата и законите. До терор прибягва и монголският пъл-

ководец Тамерлан¹ осъществявал големи разрушения в завладените от него земи с цел пречупване на духа на покорените от него народи. Терорът е инструмент на взелите властта революционери по време на Великата френска революция², чрез така нареченият „Революционен трибунал“³ – това е революционен съд съобразяващ се единствено и само с целите и идеите на революцията, без оглед на кодифицирани и общоприети в обществото правни норми и нрави. За около една година в периода юни 1793г. и юли 1794г. във Франция са произнесени 16 594 смъртни присъди⁴. Цел на подобен вид съдилища е била разправата с политическите опоненти и същевременното им демонизиране пред обществото. Подобни арбитражи съществуват и

по време на Октомврийската революция⁵ и Гражданската война в Русия⁶, като в тях може да се види жестоката разправа с противниците на единия или другия режим. Насилието като форма за утвърждаване на властта се използва и по време на тоталитарните държави и общества, с цел укрепване на позициите на дадена идеология сред широките народни маси в обществото. Независимо дали ще визираще Белият терор⁷, целящ противопоставяне на успешната Октомврийска революция през 1917 г. и възвръщане на монархията, чрез контра-революционни мерки. Или неговата алтернатива Червеният терор⁸ разпращащ се с промонархистките кръгове даващи отпор на червената идея. Терор виждаме и в действията на кафявите ризи на СА⁹, спомогнали за издигането на Адолф Хитлер¹⁰ до канцлерският пост на 30 януари 1933 г. За тероризъм и политическа диверсия¹¹ се приема и Пожарът в Райхстага¹² на 27 февруари 1933 г., чиято цел е разправата с комунистите – основен идеологически враг на Националсоциалистическата германска работническа партия (НСДАП). Вследствие на пожара правителството на Адолф Хитлер, което няма пълно мнозинство въвежда диктаторски мерки и обявява извънредно положение, като подканва президента Паул Хинденбург¹³ да сложи своя подпис под декрет, отменящ редица граждански права от предхождащата Третия Райх - Ваймарска република¹⁴. В резултат на декрета нацистите забраняват останалите партии, установяват еднопартиен режим и започват да осъществяват чистки срещу инакомислещите.

В нашето съвремие, ние живеем в една ера на високи технологии, ера, в която големите разстояния не са пречка. Глобална ера на възможностите и развитието на науката, но същевременно създаваща предпоставки за тероризъм на базата на конфронтация между различни етнически, политически и религиозни групи живеещи на една и съща територия. Изостаналото икономическо развитие на една част от света подклажда огъня на фанатизма. В резултат на това се стига до революции, преврати, кървави режими, масови убийства и тероризъм. Ислямът намиращ се в своя исторически апогей¹⁵ се изроди на няколко места в Арабските страни и доведе до появата на радикални негови разклонения, желание за световно господство на източното религиозно учение и мечта за Световен халифат¹⁶. Халифат противопоставящ се на идеите и ценностите на Западното общество, заклеяващо ги като опасни и вредни за исляма. Големите

икономически кризи и несигурната обстановка на XX век доведоха възникването на крайнодесни и крайнолеви идеологии, борещи се за установяване на нов ред в обществото и промяна на управлението.

1. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЗА ТЕРОРИЗЪМ И ОСНОВНИ ФАКТОРИ ЗА НЕГОВОТО ВЪЗНИКВАНЕ

До момента няма единна световнопризната дефиниция на понятието тероризъм. Причина за неяснотата относно дефинирането на термина „тероризъм“ е неговата всеобхватност и широк спектър на действие. В своята книга „Тероризмът абстракции и реалности“ доц. д-р Петър Маринов, посочва: „Тероризмът като явление има сложна структура, в която се преплитат идеологически, социални, религиозни, етнически, психологически и други елементи. В резултат на тази комплицирана структура няма общоприето определение за тероризма.“¹⁷ Лингвистите са единодушни в едно по своята същност тероризмът е форма на насилие¹⁸. По отношение на другите му компоненти се стига до редица спорове и разногласия. Според някои експерти тероризмът цели всяване на страх в обществото, постигане на религиозни и политически цели, добиване на популярност и др. В книгата на Брус Хофман „Тероризмът днес“¹⁹, писателят цитира Алекс Шмит, който демонстрира таблица съдържаща 22 думи, намиращи се в 102 дефиниции за тероризма. В 83,5% от случаите се споменава за насилие и сила, в 65% се среща думата политически, 51% посочват страх, а 47% заплахата. Поради липсата на еднозначна и точна дефиниция за тероризма се стига до правни проблеми в законовата борба с него, защото няма конкретно определение, няма и съответстващо му наказание. Друг аспект на тероризма е неговата политическа насоченост, независимо неговия вид. „Политически мотивираната дейност означава дейност, насочена към взимането на властта“²⁰. Под власт може да се разбира властта в някоя държава, части от нея, в няколко държави или в целия свят. Например палестинската организация „Хамас“²¹ е поставила за цел овладяването на Палестина намираща се под израелска власт. Ирландците от ИРА²² се борят за достигането на пълна независимост на Ирландия и обединение на Република Ирландия и Северна Ирландия. Ислямска държава (известна като ИДИЛ или ДА-ЕШ)²³ пък се борят за налагането на ислямска хегемония в целия свят и създаването на Световен халифат.

2. ОСНОВНИ ВИДОВЕ ТЕРОРИЗЪМ

Основните видове тероризъм са- дясноекстремисткият, лявоекстремисткият, сепаратисткият (етнически) и религиозен тероризъм. Много често при наличието на сложна политическа обстановка в дадена страна и избухването на въоръжени конфликти в нея между отделни групи се стига до затруднение при определянето дали става въпрос за терористични действия или партизанска война²⁴. За терористите обикновено важи тактиката удряй и бягай, тактика приложима и от много партизански националноосвободителни движения. При воденето на войната главна цел е овладяването и защитата на определени територии за дълъг период от време, нещо присъщо не само за партизански формирования, а за някои терористични организации. Например Ислямска държава (ИДИЛ) овладява значителни територии в Близкия Изток и има амбиция за световна държава подчинена на законите на шариата²⁵. Главното по което се различават терористичните и партизански движения е изпълнението на условията от международното и хуманитарно право (основно разпоредбите посочени в Женевската²⁶ и Хагската конвенции и прилежащите към тях протоколи). Според тези договори оръжията трябва да бъдат носени открито, съответните бойци трябва да имат отличителни знаци показващи тяхната принадлежност към дадено военно формирование, наличие на лица, които да бъдат отговорни за извършените действия на подчинените им бойци, избягване на нападения над граждански обекти и др. Терористичните организации никога не изпълняват тези правни предписания, дори напротив, най-честият обект на тяхната агресия са именно невооръжените граждани, публичните и обществени сгради. Понякога и при спазването на Женевската и Хагската конвенции от военните формирования се стига до смърт на цивилни граждани. Каква е разликата тогава между атака извършена от терористи и военно нападение с цивилни жертви? Експертите дават различни и многообразни становища относно този казус. „Военнослужещите са част от държавната структура – армия или други военизирани формирования. Държавата и международната общност създава необходимите механизми за наказване на военните престъпления.“²⁷ Партизанската война и тероризмът се различават и по посоката на въоръжените действия, докато тероризмът е насочен към определени групи от обществото за постигането на користни цели. Партизанската война в повечето случаи е националноосвободителна и представлява

отпор от страна на местното население срещу армията и полицията на държава окупатор.

3. ОСНОВНИ ФАКТОРИ И ПРИЧИНИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕТО НА ТЕРОРИЗМА

За да може да се води ефективна борба срещу тероризма е необходимо да се разгледат и проучат обстойно причините за неговото възникване. Основните теории за възникването на тероризма са разделени в 4 основни групи: „психологически, социално - икономически, политико - социални и военни“²⁸.

Според повечето психологически изследвания, някои индивиди имат вродена склонност към насилие. Приблизителният процент на податливите към насилие е 2% от световното население. Именно тази податливост към агресия и наличието на други патологични характеристики на личността са водещ двигател за извършването на терористични актове според поддръжниците на психологическата теория. Този тип хора притежават чувство за превъзходство над останалите, проявяват нетърпимост към инакомислещите, нерешителни и параноични са. Много често тези хора имат лични проблеми, за които търсят причини извън себе си. Потенциалните терористи имат стремеж за придобиване на слава и са склонни към драматизиране.

Развитието на технологиите и масмедията дават обширно поле за изява на екстремисти, целящи извършване на терористичен акт за добиване на популярност или прокламиране на правилни според тях идеи. Подобно използване на технологиите и социалните мрежи може да се види в атентатът на крайнодесният екстремист Брентън Тарант²⁹. Преди да извърши атентатът терористът първо изпраща своя манифест до няколко държавни институции, 9 минути преди изпълнението. В документата се критикува масовата миграция, подмяната на населението в белите страни, опасността от разрастването на радикалния ислям и безсилието на либералните правителства. Последвалата атака отнема живота на 50 души в две джамии по време на петъчна молитва. Заснета е с видео камера на каската на фанатика, клипът е качен директно като живо включване в социалната мрежа Facebook³⁰.

Почитателите на теорията за социално - икономическия аспект на тероризма посочват бедността и липсата на образование като основна предпоставка за радикализирането на младежите и тласкането им към тероризма. Тук трябва да се

добави, че самите извършители на терористичния акт произхождат от бедни семейства, докато терористичните лидери обикновено са от по-заможни среди. В страните с високи нива на безработица и наличие на социално неравенство се създава една благоприятна почва за радикализирането на младежта. Именно тази възрастова група е най-енергична, лесно манипулируема и подвластна на емоциите.

В някои държави с голям прираст на населението се стига до недостиг на природни ресурси, храна и вода. Това води до невъзможност на съответната икономика да осигури препитание на населението. Именно тук идва ролята на терористичните организации, които вербуват нови членове, готови да направят всичко за осигуряването на своето препитание. Ресурсният недостиг е основна движеща сила за провокиране на тероризма според поддръжниците на политико-социалната теория за възникването на тероризма. Дори има случаи в които държави умишлено и целенасочено създават терористични организации за борба с конкурентни страни.

Културните различия също могат да бъдат един катализатор за възникването на конфликти. Според С. Хънтингтън границите разделящи човечеството и потенциалните възникнали конфликти ще бъдат породени от различието на културите³¹. Хънтингтън посочва основните водещи цивилизации са: „западна (евро-атлантическа), конфуцианска (китайска), японска, ислямска, индуистка, православно-славянска, латиноамериканска и африканска“³². Потенциалните възможни конфликти между представителите на тези цивилизации е предпоставка за възникването на цивилизационен тероризъм. Подобен на цивилизационния е и етническият фактор. Етническият тероризъм се обуславя от чувството за превъзходство на даден етнос спрямо другите, крайният национализъм и шовинизъм³³. Езикът обичаите и традициите се използват като предпоставка за дистанциране и конфронтиране на други етноси. При наличие на обща историческа травма, нанесена от друг етнос може да се стигне до агресия и фанатизъм срещу другите. Това би довело до извършването на етнически прочиствания, геноцид и граждански войни.

При религиозният тероризъм радикалното тълкуване на религиозни догми или свещена книга, могат да доведат до възникване на тероризъм под надслова на „борбата с неверниците“. Големите монотеистични религии като християнство-

то, исляма, будизма и др. поставят на първо място уважението и добруването между хората и почитане на живота. Но и при тях някои теолози могат да открият предпоставка за възникването на радикални течения и идеи. Терористите се захващат именно за тези радикални идеи, като използват двусмисленото тълкуване на светите писания. Точно така възниква религиозният екстремизъм, известен под наименованието фундаментализъм³⁴. „Фундаменталистите се опитват да съхранят моралните норми във вида, в който са били преди хиляди години и в условията на глобализация. Поради невъзможност да запазят или възстановят тези норми те често прибягват до насилие.“³⁵

В последно време повечето терористични атаки се извършват от организации на ислямски фундаменталисти. Това се дължи на политическите и икономическите кризи в страните от Близкия Изток, наличието на граждански войни и междуплеменни конфликти в тези региони, притежанието на националните богатства от шепа хора, на фона на бедността на населението в тези страни. Така политическите интереси биват замаскирани под формата на религиозна война – „джихад“³⁶. Подобен вид радикални ислямистки организации посочват за основен враг САЩ и Израел, а понякога за техен противник се обявява и цялата Западна цивилизация, изповядваща култура, която силно застрашава и разклаща устоите на традициите и нравите на исляма.

Основен аргумент на поддръжниците на военната теория за възникването на тероризма е наличието на едни от най-дълго съществувалите терористични организации именно в едни от най-горещите точки на военни конфликти в света – Близкия и Среден Изток и Северен Кавказ.

Всяка една терористична групировка има определена идейна платформа и идеология независимо дали нейните мотиви са политически, икономически, религиозни, военни или др. Цел на този тип групи е придобиването на власт за постигане на контрол в обществото и налагането на правилните според организацията идеи, а също и ресурсна осигуреност.

4. ЗАКОНОВА ОСНОВА НА БОРБАТА С ТЕРОРИЗМА В БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Законът за противодействие на тероризма е обнародван в Държавен вестник бр. 103 от 27.12.2016 г., като влиза в сила три дни след то-

ва. Според него: Противодействието на тероризма е всеобхватна, общонационална дейност с единно ръководство, планиране, финансово и ресурсно осигуряване и децентрализирано изпълнение при постоянна и ефективна координация между държавни и местни органи³⁷. Основните цели на този закон са защитата на гражданите, тяхната собственост и обществото като цяло, чрез извършване на превенция способстваща за отстраняването на причините и факторите за възникването на тероризма. Чрез този закон се разработват механизми за идентифицирането, наблюдението и оценяването на риска от извършването на терористични действия.

Дейността за противодействие на тероризма се осъществява при наличието на следните принципи: спазване на Конституцията, законите и международните договори, по които Република България е страна, както и правото на Европейския съюз; зачитане и гарантиране правата на човека и основните свободи; предимство на спасяването на човешкия живот и здраве пред останалите дейности; сътрудничество с гражданите и техните организации; откритост и прозрачност при провеждането на политиките за противодействие на тероризма; централизирано управление и контрол на дейността за противодействие на тероризма; своевременен обмен на информация по компетентност между държавните и местните органи и администрации; съгласувано провеждане на дейностите за противодействие на тероризма.

Общо ръководство в дейността по противодействието на тероризма се осъществява от Министерски съвет, който се подпомага от съвета по сигурността. Основен орган е и Националният контратерористичен център, разположен в Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС). Той предоставя информация в непрекъснат денонощен режим на компетентните органи и структури, необходима за предотвратяване и пресичане на заплахи от тероризъм. Националният контратерористичен център извършва анализ и оценка на терористичната заплаха за конкретни обекти и лица на национално, областно и общинско ниво въз основа на получената информация и чрез председателя на ДАНС предлага на министъра на вътрешните работи определянето на нивото на заплахата и въвеждане на степен на готовност.

5. ИЗВЪРШВАНЕ НА ПРОВЕРКИ НА ОБЕКТИ В ХОДА НА РАБОТАТА МИ КАТО МЛАДШИ РАЙОНЕН ИНСПЕКТОР

Съгласно закона за противодействие на тероризма – „Органи, определени от министъра на вътрешните работи и от председателя на ДАНС, извършват проверка в обектите по чл. 23, ал. 1 след писмено уведомяване на ръководителя на съответния обект“³⁸. Обектите и лицата, които могат да бъдат проверявани са: „Собственици и ползватели на сгради и съоръжения за обществено обслужване, представляващи строежи първа, втора и трета категория по чл. 137 от Закона за устройство на територията, както и институции в предучилищно, училищно и висше образование и детски ясли от по-ниска категория разработват и прилагат мерки за противодействие на тероризма“³⁹. В хода на работата ми като младши районен инспектор извършвам задължителна проверка на обслужваните в моята територия училища на всеки три месеца, а при необходимост проверявам и други обекти. Проверката се осъществява след посещение на въпросния обект, извършване на обход в него съвместно с ръководител на учредението или негов заместник, проверка на документацията на обекта и изготвяне на протокол по чл. 44 от закона. В протокола се отразяват датата и часа на проверката, служителят който я извършва, наличие на план за сигурност на обекта, наличие на персонал за физическа защита (портиер, охрана), физическите бариери на обекта (наличие на ограда, решетки на врати и прозорци и др.), наличие на охранително осветление вътре и извън сградата, наличие на компоненти (средства и системи) за контрол на физическия достъп (допълнителни врати, детектори за метал, СОТ система и др.), наличие на алармени системи за сигурност и системи за видеонаблюдение, наличие на допълнителни служебни помещения и оборудване, осъществява ли се пропускателен режим в обекта, има ли наличие на места за паркиране на МПС, които са отдалечени от фасадата на сградите, както и подземни паркинги, осигурява ли се присъствието на служител на съответния обект при извършване на ремонтни и снабдителни дейности от външни за обекта изпълнители, проведен ли е инструктаж и обучение на служителите и проведена ли е симулативна тренировка и учение със служителите за противодействие на тероризма не по – малко от веднъж на шест месеца (изисква се писмен протокол за проведен инструктаж и се отразява неговия номер), има ли ред за оповестяване на информации

ята, система от мерки за реагиране и преодоляване на последиците при извършен терористичен акт. В протокола могат да бъдат възлагани препоръки във връзка с установени пропуски от проверяващите, чието отстраняване е задължително от страна на проверяваните. В протокола се подписват проверяващите служители и проверки, като след неговото изготвяне се предоставя копие от протокола за прилагане към документацията на обекта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ние всички живеем в един много несигурен свят, свят в който сме подложени на непрекъснати видими и невидими, симетрични и асиметрични заплахи. Именно поради тази причина избрах да пиша на тази тема, за да запозная повече хора с видовете тероризъм, причините и факторите за неговото възникване и начините за противодействие на тероризма. Знанието е сила, силата да мислиш, да се предпазваш, да се адаптираш и да оцелееш.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Маринов, П., *Тероризмът абстракции и реалности.*, Изток-Запад, София, 2016
2. Хофман, Б., *Тероризмът днес.* Пляда, С., 1999; Пизано, В. – *Военен журнал*, №4
3. Хънтингтън, С., *Сблъсъкът на цивилизациите*, „Обсидиан“, С., 1999
4. Чучуков, Вл., *Ислямският фундаментализъм.* „Изток- Запад“, С., 2004
5. *Закон за противодействие на тероризма*
 - 1 Монголски владетел в Източна, Южна и Централна Азия управлявал от 1370 г. до 1405 г. сл. Хр.
 - 2 Великата френска революция е политически и социален бунт довел до промени на държавността, църковната власт, феодалните, аристократични и църковни привилегии, в периода 1789 – 1799 г.
 - 3 Революционен съд по време на Великата френска революция
 - 4 Linton, Marisa. *The Terror in the French Revolution.* // Kingston University.
 - 5 Комунистическа революция в Русия през 1917 г. довела до власт болшевиките(крайни комунисти) и смяната на държавният строй на страната
 - 6 Военен конфликт между комунисти и монархисти през 1917 г. в Русия
 - 7 Антикомунистическа форма на съпротива на поддръжниците на монархията в Русия след победата на болшевиките през 1917 г.
 - 8 Комунистическа форма на репресия след успешната революция на болшевиките през 1917 г.
 - 9 Щурмови отряди- националсоциалистическа организация по времето на Нацистка Германия
- спомогнала за издигането на Хитлер до властта.
- 10 Канцлер на Третия Райх от 30 януари 1933 г. до 30 април 1945 г.
- 11 Скрити, подмолни, внимателно подбрани действия на специализирани агенти по саботажа
- 12 Парламента на Германия в Берлин
- 13 Втори президент на Ваймарската република управлявал от 12 май 1925 до 2 август 1934 г.
- 14 Наименованието на Германия от 1918 г. до 1933 г.
- 15 От гръцки - най- висока точка, разцвет
- 16 Ислямска форма на теокрация като форма на управление
- 17 Маринов, П., *Тероризмът абстракции и реалности.*, Изток-Запад, София, 2016, с. 14
- 18 Хофман, Б., *Тероризмът днес.* Пляда, С., 1999; Пизано, В. – *Военен журнал*, №4, 1994; Оксфордски студентски речник.С.,1989, Требин, М. *Тероризм в XXI век.* Мински, 2003, с. 21
- 19 Хофман, Б., *Цит. Съч.* – Б.р.
- 20 Маринов, П., *Тероризмът абстракции и реалности.* Изток- Запад, София, 2016, с. 14
- 21 Палестинска паравоенна и политическа организация основана през 1987 г.
- 22 Военнизирана ирландска групировка
- 23 Сунитска джихадистка групировка основана през 1999 г. действаща главно в Близкия Изток
- 24 Неконвенционална война без фронтова линия, в която малка и подвижна армия воюва с по- многобройна и трудноподвижна войска
- 25 Върховен ислямски закон уреждащ всички аспекти на живота и обществото
- 26 Четири взаимно допълващи се международни договори свързани с хуманитарните отношения при воденето на война
- 27 Маринов, П., *Тероризмът абстракции и реалности.* Изток- Запад, София, 2016, с. 15
- 28 Маринов, П., *Тероризмът абстракции и реалности.* Изток- запад, София, 2016, с. 17
- 29 Крайнодесен екстремист убил 50 души след нападение на две джамии в градчето Крайсчърч, Нова Зеландия
- 30 Най- голямата социална мрежа в света с над 400 000 000 потребители
- 31 Хънтингтън, С., *Сблъсъкът на цивилизациите.* „Обсидиан“, С., 1999
- 32 Маринов, П., *Тероризмът абстракции и реалности.* Изток – Запад, София, 2016, с. 19
- 33 Краен национализъм, сляпо поддържане на собствената група и омраза към другите
- 34 Концепция за възвръщане на религиозните общности като господстващи в едно общество, борба за налагането на превъзходството на една религия над друга
- 35 Чучуков, Вл., *Ислямският фундаментализъм.* „Изток- Запад“, С., 2004
- 36 Крайна религиозна доктрина призоваваща мюсюлманите към борба с враговете на тяхната вяра
- 37 чл. 1, ал. 2, Закон за противодействие на тероризма
- 38 чл. 44, Закон за противодействие на тероризма
- 39 чл. 23, Закон за противодействие на тероризма